

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

REPREZENTAREA VRĂJITORULUI/
VRACIULUI ȘI A ÎNȚELEPTULUI ÎN
LITERATURĂ ȘI SOCIETATE¹

THE REPRESENTATION OF
WITCH(DOCTOR) AND SAGE IN LITERATURE
AND SOCIETY²

Sibusiso Hyacinth MADONDO
University of South Africa

E-mail: Madonsh@unisa.ac.za

Abstract:

Establishing a relationship between the witch or witchdoctor and the sage is not immediately evident. To most modern men the witch is simply a wretched wight devoid of knowledge and insight of modern life, whereas the sage or the intellectual is the great thinker, a custodian of Western ideologies and theories who supposedly does not believe in witchcraft and even questions the existence of God. The word sage is derived from the Latin verb

¹ Article History: Received: 10.08.2024. Revised: 12.10.2024. Accepted: 14.10.2024. Published: 15.11.2024. Distributed under the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution License CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Citation: MADONDO, S.H. (2024). REPREZENTAREA VRĂJITORULUI/VRACIULUI ȘI A ÎNȚELEPTULUI ÎN LITERATURĂ ȘI SOCIETATE. *Incursiuni în imaginar* 15. *Magical Realism in Literature*. Vol. 15. Nr. 1. pp. 47-89 <https://doi.org/10.29302/InImag.2024.15.1.2>

No funding was received either for the research presented in the article or for the creation of the article

² În limba engleză, textul a fost publicat în volumul *Myth and Science: The Representation of the Witchdoctor, Sage and Magician in Literature, Arts, Science and Society*. Compiled by Sibusiso Hyacinth Madondo. Proceedings of the Third Annual Conference of the Myth Study Group in Collaboration with the Centre de Recherches de l'Université de Stendhal-Grenoble III, France, 23-24 September 2008, pp. 76-93. Traducere în limba română de Rodica Gabriela Chira.

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

sapere whose other meaning is "to have a good taste". On the contrary, when one goes back in space and time to the period referred to as "once upon a time" in fairy tales, one discovers that the witch and the sage were indivisible; in fact they were one and the same person. This is clearly evinced in the etymology of some words of Indo-European origin. In fact, the distinction between witch and sage is flimsy and transparent, sharing the same semantic area with the following words: wizard, druid, fili, wicca, sorcerer, juggler, powwow, lamia and lilith. To the modern mind it strains belief to hear that the span of the word witch has roots in the sacred domain, that of priesthood, shamanism and sainthood for example. The truth is that the sage and the witch emerged from a common past. For example, the early pre-Socratic philosophers were shamanic practitioners first and wise men second. The parting of the ways is not as clear-cut in Arabic cultures where the ulana are learned in sacred scriptures and at the same time, learned in science, thus harking back to the past when the duality between sacred and secular did not exist. The medieval alchemist, forerunner of today's scientist, is another case in point; and of course it is well-known that in many old cultures the priest class or caste were not only repositories of religious authority and initiated into sacred mysteries, but living repositories of all forms of specialised knowledge, including the art of writing. Acknowledged philosophers and writers among which Virgil, Shakespeare, Hugo, Apollinaire also write about it.

Keywords: witch/doctor; sage; witchcraft; literature; society; past and present.

Cuvinte cheie: vrăjitor/vraci; înțelept; vrăjitorie; literatură; societate; trecut și prezent

Nu este simplu să stabilești în imediat o legătură între vrăjitor, vraci și înțelept. Pentru majoritatea contemporanilor, vrăjitorul este pur și simplu o persoană jalnică, lipsită de cunoaștere și recunoaștere, în vreme ce înțeleptul sau intelectualul este marele gânditor, deținătorul ideologiilor și teoriilor occidentale care se

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

presupune că nu crede în vrăjitorie, ba chiar se îndoiește și de existența lui Dumnezeu. Cuvântul *înțelept* este derivat din verbul latin *sapere*, al cărui al doilea sens este *să ai gusturi bune*. Dimpotrivă, când ne întoarcem în spațiu și timp la epoca la care ne referim ca la *a fost odată ca niciodată*, descoperim că vrăjitorul și înțeleptul erau indivizibili, mai exact una și aceeași persoană. Acest lucru reiese clar din etimologia unor cuvinte de origine indo-europeană precum *saga*, care desemnează atât femeia înțeleaptă cât și vrăjitoarea, care, potrivit lui John Weyer, derivă din verbul latin *sagire* pentru a percepe funcția vrăjitorului, de a prezice viitorul, și cea a înțeleptului, de a căuta cunoaștere și înțelepciune (Weyer, 1991, p. 166). În fapt, distincția dintre vrăjitor și înțelept este fragilă și transparentă, împărțind aceeași arie semantică cu următoarele cuvinte: magician, druid, *fili*, wicca, mag, jongler, powwow (sfat al indienilor din America de Nord), lamia și Lilith. Pentru mintea modernă e greu de închipuit că aria cuvântului *vrăjitor* se extinde spre domeniul sacrului, al preoției, al șamanismului și al sfințeniei; în India, de pildă, cuvântul *siddha* denumește un om perfect, care a atins starea de beatitudine, și un magician totodată, creând astfel o relație indivizibilă a celor două funcții, care se exclude mutual în gândirea curentă (Weyer, 1991, p. 166). Adevărul este că înțeleptul și vrăjitorul vin dintr-un trecut comun. De exemplu, primii filosofi presocratici erau văzuți ca practicanți ai șamanismului, apoi ca înțelepți. Împărțirea nu este atât de clară în culturile arabe unde *ulana* învață scrierile sfinte în paralel cu știința, trimitând la un trecut în care dualitatea dintre sacru și secular nu exista. Alchimistul medieval, precursor al omului de știință de azi, este un alt subiect de discuție. Se știe, de altfel, că în multe culturi vechi casta preoților nu deținea doar autoritatea religioasă; inițiind în misterele sacre, ea deținea, de asemenea, toate formele de cunoaștere specializată, inclusiv arta scrierii.

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

A existat, de exemplu, un număr considerabil de papi cu înaltă educație și bănuți de vrăjitorie, precum Silvestru al II-lea, Honorius al III-lea, Ioan al XXI-lea, Grigore al XII-lea, Benedict al XII-lea și Ioan al VIII-lea sau Ioan Anglicus. Gerbert d'Aurillac sau Papa Silvestru al II-lea (2 aprilie 999 – 12 mai 1003) a fost un matematician cu o vastă cultură care a studiat arta magiei și astrologia la Cordoba, Sevilla și la Universitatea din Al Karaouine, în Maroc. Se credea că deține o carte cu vrăji furată de la un filosof spaniol. Când filosoful l-a admonestat să-i înapoieze cartea, se spune că Gerbert a zburat și s-a ascuns agățat sub un pod, devenind invizibil. Gerbert avea un cap din bronz care putea să răspundă la întrebările sale cu da sau nu. A fost avertizat de diavol să nu officieze niciodată slujba în Ierusalim, fiind nevoit să anuleze pelerinajul la Orașul Sfânt. Când a oficiat slujba în biserica Santa Croce în Gerusalemme din Roma s-a îmbolnăvit și, pe patul de moarte, le-a cerut cardinalilor să-i taie trupul în bucăți și să-l împrăștie în tot orașul. Într-o altă versiune, diavolul a fost cel care i-a sfâșiat trupul în bucăți și le-a împrăștiat.

Papa Honorius al II-lea (18 iulie 1216 – 18 martie 1227) a fost un necromant și autorul unei cărți despre magie exclusiv rezervată uzului preoților. Papa Ioan al VIII-lea (13 decembrie 872 – Decembrie 882), numit și Ioan Anglicus, era fiica unui fost papă, educată în Atena de iubitul ei și travestită. A acumulat multă cunoaștere, inclusiv magie. Când s-a întors la Roma, a dovedit că era un „bărbat” foarte educat al vremii sale și a ajuns rapid la papalitate. Se spune că ar fi scris câteva cărți de magie neagră.

Vrăjitoare erau considerate femeile numite lamii, *strigae*, Lilith etc., dar acest lucru s-a schimbat peste ani prin apariția unor figuri masculine precum Merlin și Vergiliu, amândoi magicieni și înțelepți, potrivit mitului și legendei. Intenționăm să folosim următorul pasaj din descrierea lamiei de John Weyer ca punct de pornire a

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

studiului nostru spre a indica puterile atribuite vrăjitoarelor:

I use the term Lamia for a woman who by virtue of a deceptive or imaginary pact that she has entered into with the demon, supposedly perpetrates all kinds of evil-doing, whether by thought or by curse or by glance or by use of some ludicrous object suited for the purpose. For example, she can ignite the air with strange bolts of lightning, or shatter it with terrifying claps of thunder, beat [down upon the earth] with a damaging profusion of unexpected hail, rouse storms, ravage the fertile crops in the field or transfer them elsewhere, stir up unnatural diseases for men and beasts and then heal them again, travel great distances abroad within a few hours, dance with demons, hold banquets, play the role of succubus or have intercourse with demons, change herself and others into beasts, and display a thousand monstrous mockeries. (Weyer, 1991, p. 170)³

La lista lui John Weyer se mai pot adăuga următoarele puteri atribuite vrăjitoarelor din literatura clasică: să întoarcă râuri înapoi la izvoarele lor lăsând doar fostele maluri, să-i transforme în porci pe tovarășii lui Ulise, să-l transforme pe Picus în pasăre. Aceași Circe

³ „Folosesc termenul *lamia* pentru o femeie care, în virtutea unui pact înșelător sau imaginar în care a intrat cu un demon, se presupune că se dedă la tot felul de acțiuni rele, fie prin gânduri sau blesteme, fie prin priviri sau prin folosirea unor obiecte grotești, potrivite scopului. De exemplu, poate aprinde aerul cu ciudate frânturi de fulger sau să-l zguduie cu terifiante fragmente de tunet, să pogoare asupra pământului grindini potopitoare, să stârnească furtuni, să distrugă recolte pe câmp ori să le mute în altă parte, să stârnească boli neobișnuite pentru oameni și animale și să le vindece apoi, să călătorească pe distanțe mari în câteva ore, să danseze cu demoni, să țină banchete, să joace rolul de sucubi ori să aibă relații intime cu demoni, să se transforme pe sine și pe alții în fiare și să joace mii de feste monstruoase.”

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

pretinde că poate să rupă în bucăți șarpele rece de pe câmpuri, să împlânzească șerpii cu incantații, să domolească ape involburate și să le stârnească dacă sunt calme, să risipească nori, să facă munții să se clatine, să scoată spiritele celor morți din morminte și să facă să coboare luna de pe cer. Gazda hanului din *Metamorfozele* lui Apuleius are adevărate puteri „de invidiat” care-i permit să facă orice⁴:

She is a witch who can divine, bring down the sky, suspend the earth, harden fountains, melt mountains, raise the spirits of the dead, enfeeble the gods, extinguish the stars, and illumine Tartarus itself. Because her lover had made bold with some other woman, she turned him into a wild beaver with a single word, because that animal, in its fear of captivity, escapes its pursuers by cutting off its testicles [to mislead the hounds]. She did this so that the same might happen to her lover, since he

⁴ Vezi F B Jevons, capitolul „Graeco-Italian Magic” din *Anthropology and the Classics, Six Lectures Delivered before the University of Oxford* (Jevons, 1908, p. 98): „In Romance languages there is a series of words for magic and witchcraft going back to the Latin *facio*, [...] and implying what the witch has the power to do - The Middle Latin *factura*, Italian *fattura*, Old French *faiture*, &c. And in the Indo-European languages there are several sets of words for magic and witchcraft, all expressing this same idea, and indicating that it goes back to the earliest Indo-European times. One set running through Sanskrit, Lithuanian and Old Slavonic implies, as the Sanskrit *kṛtyâ* shows, that magic is ‘action’ or ‘doing’. The Old Norse *görningar* ‘sorceries or witchcraft’, literally means ‘doing’; and in Old Slavonic the word for magic (*po-tvorü*) is derived from a verb meaning ‘to do’.” „Există în limbile romanice o serie de cuvinte pentru magie și vrăjitorie cu începuturi de la latinescul *facio facio*, [...] însemnând ceea ce vrăjitorul are puterea să facă - latinescul medieval *factura*, italianescul *fattura*, din franceza veche *faiture*, &c. Iar în limbile indo-europene există câteva seturi de cuvinte pentru magie și vrăjitorie, toate exprimând aceeași idee și indicând că merge până la timpurile vechi indo-europene. Un astfel de grupaj trece prin sanscrită, lituaniană și slavona veche, implicând, așa cum o arată sanscritul *kṛtyâ*, că magia este «acțiune» și «facere». Vechiul cuvânt norvegian *görningar*, «vrăjitorii ori magie», înseamnă literal «facere»; iar vechiul cuvânt slavon pentru magie (*po-tvorü*) derivă dintr-un verb însemnând «a face»”.

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

had taken his pleasures in love with another. She changed a neighboring tavern-keeper (who was therefore a rival) into a frog, and now in old age he swims in a jug of wine, and crouching in the dregs, he hoarsely calls to his former customers with dutiful croaks. Another fellow, from the forum, she transformed into a ram because he had spoken against her, now this ram leads cases. When her lover's wife had railed at her and reproached her, she condemned the woman, who was already pregnant and overdue to deliver, to a perpetual pregnancy. And now, as all keep count, the poor woman is swollen with an eight year burden, as though she is going to deliver an elephant. (Weyer, 1991, p. 170)⁵

Intenția noastră nu este de a verifica validitatea acestor date, așa cum s-a întâmplat în cazul multor învățați ca Hipocrate, ci doar să demonstrăm puterea pe care se presupune că o posedă vrăjitoarea. Astfel, în secolul XVI, în cartea sa *The Discoverie of Witchcraft*, Reginald Scott a identificat patru tipuri de vrăjitori, descoperiți în Biblie: *Praestigiatores Pharaonis*, *Mecasapha*, grupul *Kasam*, *Omen*, *Ob*, *Idoni* și, în sfârșit, *Habar* (Scott, 1964, p. 106-107). *Prestigiatores Pharaonis* erau jongleri sau iluzionști care amăgeau pe baza

⁵ „E o vrăjitoare care poate devina, coborî cerul, suspenda pământul, seca fântânile, topi munții, scula spiritele morților, poate să-i slăbească pe zei, să stingă stelele, să lumineze însuși Tartarul. Pentru că iubitul ei se încurcase cu alte femei, l-a transformat într-un castor sălbatic cu un singur cuvânt, pentru că acel animal, din teama de captivitate, scapă de urmăritori tăindu-și testiculele [spre a-i dezorienta pe vânători]. A făcut aceasta ca același lucru să i se întâmple iubitului ei, de vreme ce a găsit plăcere iubind o altă femeie. A schimbat un hangiu învecinat (ce-i fusese rival) într-o broască, care ajunsă la bătrânețe înoată într-o carafă cu vin și chircit printre drojdii se adresează foștilor clienți cu orăcăieli îndatoritoare. Un alt bărbat, din conducere, a fost transformat într-un berbec pentru că o bărfise, iar acum cară bagaje. Când soția iubitului ei, deja însărcinată și gata să nască, s-a oțărât făcându-i reproșuri, a pedepsit-o să fie mereu însărcinată. Și acum, cum se ține evidența, biata femeie care poartă în ea o sarcină de opt ani, o să nască un elefant.”

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

dexterității manuale spre a-i amuza pe regi. *Mecasapha* se ocupau cu otrăvurile. Cel de-al treilea grup se ocupa cu divinația, în vreme ce *Habar* era magician, cu reputația de viclenie, mormăind cuvinte secrete ce se credeau a fi vrăji.

În secolul XX, urmând exemplul lui Evans-Pritchard, Clyde Kluckhohn și-a bazat cercetările pe triburile Navaho și a categorizat activitățile malefice în patru clase: witchery (*áńt·ži*) – vrăjitorie, sorcery (*i·ńj·d*) – magia neagră, wizardry (*adagaš*) – magia, and frenzy witchcraft (*ažile*) – vrăji de dragoste (Kluckhohn, 1944, pp. 22-42). Potrivit acestei categorizări, witchery – vrăjitoria se referă la deprinderi dobândite, motivate de dorința de desfrâu și practicate noaptea, implicând acte incestuoase și nimicirea unei rude. Este învățată de la rude, părinți, bunici ori o soție, dar de cele mai multe ori soția nu știe că partenerul practică din umbră „a deed without a name” („o faptă fără nume”) (1958c: Act 4, Sc. I), cum o numește hârca lui Shakespeare referindu-se la vrăjitorie în *Macbeth*. Oamenii devin vrăjitori pentru a acumula bogății, le fac rău altora și pândesc noaptea. Sorcery – magia neagră, pe care mulți o văd ca pe o ramură a vrăjitoriei implică practica utilizării spiritelor animale, ritualuri, vrăji, incantații și tehnici exuviale. Vrăjitorul nu lucrează direct cu victima, dar are nevoie să obțină o bucată din îmbrăcămintea sa, păr, fecale, urină sau murdărie corporală care să fie îngropată cu carnea și materialul dintr-un mormânt sau chiar în mormânt. Vrăjitorul își recită incantația ca pe o rugăciune, sau pronunțarea unei rugăciuni invers este una dintre tehnicile frecvent folosite. De fapt, administrarea telepatică de vrăji spre alți oameni se mai întâlnește încă în multe culturi și societăți. Exemplul legendar care vine în minte este cel din secolul X cu privire la vraja practică de Romanus Lecapenus pentru a-l elimina pe Simeon din Bulgaria folosind ca intermediar un astronom. Astronomul l-a sfătuit pe Romanus să distrugă o statuie ce reprezenta dublul fără

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

viață al lui Simeon spre a desăvârși distrugerea și, potrivit legendei, chiar aceasta s-a întâmplat: moartea lui Simeon de atac de cord a coincis cu decapitarea statuii⁶.

Vrăjile telepatice includ folosirea măștilor și a altor obiecte spre a reprezenta victima vizată. Vrăjitoarele engleze obișnuiau să arunce blesteme prin folosirea pământului de pe un mormânt proaspăt, furând o panglică de la un decedat și arzând-o până la cenușă, pe care apoi o îngroapă împreună cu pământul și seva de soc (presupus a fi blestemat pentru că este lemnul Crucii și copacul de care s-a spânzurat Iuda). Amestecul ar căpăta forma unui broscoi ori a unei broaște spre a reprezenta victima vrăjii și ar fi străpunsă cu ace și spini provocând moartea victimei nouă zile mai târziu (Wickwar, 1925, p. 68). Magia neagră este prin urmare echivalentul a ceea ce populația Zulu numește *ukuphonsa*, cu sensul literal de a arunca⁷, în sensul aruncării unei vrăji.

⁶ „Men believed at the time that everyone had an inanimate double: that there was some object, a piece of statuary or a column, that was mysteriously bound up with each human life, so that any harm that befell it was reproduced in its living correspondent. In May 927 an astrologer told the Emperor Romanus that Symeon's double was a certain column in the Forum. On May 27 Romanus with his patriotic, experimental mind, had the column decapitated. At the very hour the old Tsar's heart gave out and he died.” (Runciman, 1930, pp. 176-177) „Pe vremea aceea, oamenii credeau că toată lumea avea un dublu inanimat; că acest dublu era o statuie sau o columnă legată misterios de fiecare viață umană, astfel încât orice rău care i se întâmpla era reprodus în corespondentul viu. În mai 927 un astrolog i-a spus Împăratului Romanus că dublul lui Symeon era o oarecare columnă din Forum. În 27 mai Romanus, cu mintea sa patriotică, experimentală, a cerut să fie decapitată columnă. În chiar acel moment inima Țarului a cedat, iar acesta a murit.”

⁷ Vezi Bergland, 1976: „*Ukuphonsa* also makes use of the symbols of life, nail parings and hair. Failing either of these categories it can make use of practically all personal belongings owned by the person who is to be harmed. Soil from footprints and things which he / she will come into contact with are also used in order to achieve the evil. It is, however, important to note the significant role the name of the person/ place is given also in *ukuphonsa*.” „*Ukuphonsa* folosesc și ei simboluri ale vieții, asocieri de unghii și păr. Dacă nu folosesc una dintre aceste categorii, practic pot face uz de orice fel de obiecte aparținând persoanei căreia urmează să i se facă răul. Pământ pe care a călcat și lucruri cu care el/ ea vor intra în contact sunt de asemenea folosite

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

Wizardry – magie este arta proiectării magice a unor obiecte precum țepi, cenușă, oase în direcția victimei care nu se așteaptă la astfel de atacuri:

Cenușa unei stafii Hogan, mărgelile – îndeosebi mărgelile care au aparținut victimei vizate –, bucăți de os sau dinte dintr-un cadavru, fire de nisip dintr-un mușuroi de furnici roșii, bucăți de manioc, țepii porcului spinos, cochilia de olivella, păr de căprioară, mustață de pisică sălbatică, fragmente de rocă arsă pentru baia de transpirație [...] Unii furnizori de date credeau că uciderea se făcea printr-un tub, dar majoritatea opinează că obiectele erau așezate într-un coș roșu special sau pe o bucată de pânză ori pe piele de căprioară și erau făcute să se ridice în aer prin incantație. Potrivit unor furnizori de date, ucigașii se dezbrăcau și-și frecau trupurile cu cenușă înainte de a trage. Ca în cazul vrăjitoriei și a a magiei negre, în uciderea unui frate, a unei surori ori a altei rude apropiate reprezenta o etapă preliminară obligatorie. Sugerea era considerate o cură specială pentru acest gen de vrăjitorie. (Kluckhohn, 1944, p. 34)

În cele din urmă, frenzy witchcraft – *vrăji de dragoste*, constă în folosirea magiei pentru a induce iubirea sau a rupe legăturile de iubire prin jocuri de noroc și obținere de succes în afaceri. Se spune că practicantul acestui tip de magie o dobândește în special prin incest cu o soră și prin uciderea unei rude apropiate (frate sau soră).

Vrăjitorul, înțeleptul, poetul-muzician ca fermecător

Din vorbirea lăudăroasă a lui Circe putem deduce că o vrăjitoare poate face rău prin enunțuri verbale,

în acest scop. Totuși este important să ținem seama de rolul pe care numele persoanei/ locului îl are în *ukuphonsa*.”

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

inclusiv prin cântece magice. Această caracteristică îl aduce pe înțelept alături de poet, dacă nu cumva se situează de aceeași parte a monedei. Merită să luăm ca exemplu poezii irlandezi care, potrivit legendei, ar fi putut aduce moartea fiarelor și a oamenilor sau chiar să aducă moartea șobolanilor irlandezi, după cum spune Shakespeare (1973, pp. 161-163). Caerwyn Williams și Patrick Ford (1992, pp. 21-23) arată că au existat trei categorii de poeți, *fili* (plural *filid*), *druides* și *bard* (plural *baird*). Cuvântul *fili* se referă la un fel de clarvăzător, derivat, se pare, din aceeași rădăcină cu galezul *gweled*, „a vedea”. În *Immacalam in dá thuarad* (*The Colloquy Of The Two Sages* [Convorbirea celor doi înțelepți]) referirea la *fili* se făcea ca la *fáith* (profet) și *banfháith* (prezicătoare) în *Táin Bó Cúailnge* (*The Raid of The Cattle of Cooley* [Raidul vacilor din Cooley]), iar într-una dintre cărțile de legi irlandeze *fáithsine* (profeția) reprezintă funcția principală a *fili*. *Filid* au format o clasă de elită a poezilor care s-a bucurat de un statut mai înalt decât druizii și barzii. În vreme ce pregătirea barzilor dura până la șapte ani, instruirea acestor *filid* se întindea pe mai mulți ani, și includea basme, istorie, astrologie, magie, metrică poetică rezervată exclusiv lor, cu toate că foloseau și metrică bardică. E vorba în mod normal de o lungime de douăzeci de ogamuri, dar se presupune că druizii aveau de învățat câte cincizeci în plus în fiecare an. Ei erau și dascăli ai tinerilor, sau *brehons* ori legiuitori la curtea regelui, fiind echivalentul romanilor *vātes* sau al grecilor *ovates*:

All of this suggests that the *filid* and the *fáitha* originally formed a single class and that they represented in Ireland the learned and mantic class that existed in Gaul, and which was known to the Romans as *uātes* and to the Greeks as ούάτεϊς

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

corresponding to *fátha* (singular *fáith*) in Irish.
(Williams & Ford, 1992, p. 22)⁸

Pasajul de mai sus dovedește fără îndoială că nu există deosebire între tărâmul sacru al profeției și lumea poeziei. De fapt, astfel de afinități pot merge până la timpurile biblice, când profeții erau și poeți, muzicieni și creatori de proverbe⁹. Cartea *The Crock of Gold* semnată

⁸ „Toate acestea sugerează că *filid* și *fáitha* au format la origine o singură clasă și au reprezentat în Irlanda clasa învățaților și a profeților care au existat în Galia și care a fost cunoscută romanilor ca *uātes* iar grecilor ca οὐάτες corespunzând lui *fátha* (singular *fáith*) în irlandeză.”

⁹ Vezi James L. Kugel, capitolul „Poets and Prophets” din *Poetry And Prophecy: The Beginning Of A Literary Tradition* (1990, p. 7): „Within the Biblical orbit, figurative language, bold imagery, and the like were conceived to belong specifically to the world of ‘song’ (*šîr*) or ‘proverb’ (*māšāl* or *hîdāh*), and it is certainly of significance that prophets sometimes invoked these genres in introducing their oracles. ‘Let me sing for my beloved a love song concerning his vineyard’, Isaiah says in introducing a famous parable concerning the fate of his people (Isa. 5); later on in the same book, the prophet’s words of consolation take up a well-known introductory trope known to us from the Psalter, ‘Sing to the Lord a new song, his praise from the end of the earth!’ (Isa. 42, p. 10). ‘Son of man’, God orders his prophet Ezekiel, ‘speak a proverb and say a riddle’, and Ezekiel complies with the allegory of the eagles (Ezek, 17, p. 10). It is hard to know just what to make of such evidence. Does the presence of these prominently identified songs and parables within the corpus of prophetic oracles argue a fundamental kinship between the ways of prophets and those of songsters or proverbists? Or does the very fact that these passages are so clearly identified as belonging to other genres imply on the contrary that they are somehow foreign to the normal stuff of prophecy, so that the prophet, in calling them by their name, seeks to prepare his listeners for what might otherwise shock or confuse them?”. „În orizontul biblic, limbajul figurativ, imaginile îndrăznețe, și alte asemenea s-a presupus că aparțin îndeosebi lumii «cântecului» (*šîr*) sau «proverbelor» (*māšāl* or *hîdāh*), și este cu siguranță semnificativ faptul că profeții invocau uneori aceste genuri introducându-și oracolele. «Dați-mi voie să cânt pentru iubita mea un cântec de dragoste despre această vie», spune Isaia introducând renumita parabola cu privire la soarta poporului său (Isaia 5); mai târziu în aceeași carte, cuvintele de consolare ale profetului abordează un trop introductiv binecunoscut nouă din Psaltire, «Să-I cântăm Domnului un cântec nou, lauda Sa de la capătul pământului!» (Isaia 42:10). «Fiu al omului» Dumnezeu îi poruncește profetului său, Ezechiel, «spune un proverb și o ghicitoare», iar Ezechiel îl mulțumește cu alegoria vulturilor (Ezechiel 17:10). Este greu de știut ce se poate face cu o astfel de evidență. Să fie prezența

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

de James Stephen oferă o interesantă portretizare a unui înțelept sau divinator. Când Meehawl MacMurrachu vine să-l consulte pe înțelept despre scândura de spălat furată, după discursuri lungi și aparent păsărești potrivit cărora spiridușii din Gort na Gloca Mora se fac vinovați, acesta-l sfătuiește să meargă să le fure vasul de aur ascuns într-o „hole under a tree in the south-east of the field” („gaură sub un copac din partea de sud-est a câmpului”) (Stephens, 1967, p. 22). Apoi, înțeleptul dezvăluie locul lui Caitlin, fiica lui Meehawl MacMurrachu's, păstorita care a fost răpită de Pan¹⁰.

Un alt detaliu interesant în romanul lui Stephens este înfățișarea poetului-muzician ca seducător capabil să fascineze victimele. Când Pan ajunge în vecinătatea lui Gort na Gloca Mora, atât Caitlin cât și turma ei sunt vrăjiți și dansează pe muzica sirinxului său. Când înțeleptul îi

acestor cântece și parabole proeminente identificate cântece și parabole din corpusul oracolelor profetice, dovada unei legături fundamentale dintre căile profetilor și cele ale cântăreților și ale creatorilor de proverbe? Sau însuși faptul că aceste pasaje sunt identificate atât de clar ca aparținând altor genuri implică, dimpotrivă, ideea că ele sunt oarecum străine materiei normale de profetie, astfel încât profetul, numindu-le cu numele lor, să caute a pregăti ascultătorii pentru ceva ce îndobște i-ar șoca sau duce la confuzie?”

¹⁰ „The Philosopher continued: ‘Most of the races of the world have been at one time or another been visited by this deity, whose title is the ‘Great God Pan’, but there is no record of his ever having journeyed to Ireland, and, certainly within historic times, he has not set foot on these shores. He lived for a great number of years in Egypt, Persia, and Greece, and although his empire is supposed to be world-wide, this universal sway has always been, and always will be, contested; but nevertheless, however sharply his empire may be curtailed, he will never be without a kingdom wherein his exercise of sovereign rights will be gladly and passionately acclaimed.’ (Stephens, 1967, p. 51). „Înțeleptul a continuat: «Majoritatea raselor lumii au fost într-un moment sau altul vizitate de această divinitate al cărei nume este «marele zeu Pan», dar nu există dovezi ale vreunei călătorii în Irlanda și, cu siguranță, în vremuri istorice, nu a pus piciorul pe aceste țarmuri. A trăit mulți ani în Egipt, Persia și Grecia, și, cu toate că imperiul său presupunea să se întindă în întreaga lume, această stăpânire universală a fost și va fi întotdeauna contestată; cu toate acestea, oricât de drastic ar fi restrâns acest imperiu, el nu va rămâne niciodată fără un regat unde exercitarea drepturilor suverane va fi aclamată cu bucurie și cu pasiune.»”

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

întreabă pe Meehawl ce făceau oile pe pășune, acesta răspunde: “They were pucking each other across the field, and standing on their hind legs and cutting such capers that I laughed till I had a pain in my stomach at the gait of them” (Stephens, 1967, p. 51)¹¹.

Cu siguranță, sirinxul lui Pan este dăruit cu ceea ce numim „descântec circean”: poate vrăji oameni și animale, putere care a fost mai târziu atribuită poezilor irlandezi, mai exact celor cunoscuți sub denumirea *filid*-ilor, ale căror versuri puteau duce oameni și animale la moarte sau să-i satirizeze până la nebunie. Fluietul Fluierașului/Flautistului pestriț sau fermecat din Hamelin este și el dăruit cu puteri asemănătoare; el îi atrage pe șobolani afară din orașul Hamelin din Brunswick și-i îneacă în râul Weser. Când primarul din Hamelin își retrace promisiunea de recompensă bănească, inventivul seducător îi înghesuie pe adulți în strane în timpul slujbei de la biserică; ei stau ca proștii, ca transformați în bucăți de lemn și privesc neajutorați cum copiii lor țopăie în urma Fluierașului din Hamelin care-i conduce la o peșteră în care dispar pentru totdeauna. În vreme ce-l privim pe coloratul Fluieraș din Hamelin ca pe un seducător, este de asemenea interesant să ținem seama de faptul că, din punct de vedere lingvistic, “pied-piping” se referă la un mod special de a vorbi folosind un fenomen sintactic cunoscut sub denumirea *wh-movement* sau mișcarea-*wh*, sau *wh-fronting* the *wh-extraction* care este exact:

the ability of question words and relative pronouns to drag other words along with them when brought to the front, as part of the phenomenon called *Wh-movement*. For example, in ‘For whom are the

¹¹ „Se împingeau una pe alta pe câmp, se ridicau pe picioarele din spate săltând atât de caraghios că am râs până m-a durut burta privind-le.”

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

pictures?', the word 'for' is pied-piped /atras by 'whom' away from its declarative position.¹²

Fenomenul este cunoscut în limba engleză ca wh-movement, și ca qu-movement în limbile romanice, pur și simplu pentru că frazele interogative încep cu wh-respectiv qu-. Puterea irlandezului *filid*, flautistul fermecat din Hamelin și mulți alți poeți muzicieni, dovedesc forța evhemerizării¹³ lor, întrucât amintesc de una dintre divinitățile sau eroii capabili de magia legării, după modelul lui Orfeu care putea muta copaci, animale și oameni cu lira sa, o harpă cu nouă corzi dăruită lui de Apollo, și el, par *excellence*, un zeu care leagă. Orfeu era dăruit și cu puterea de a prevedea evenimente viitoare, fiind fondatorul și inițiatorul în mistere orfice. De fapt, magicianul ca înțelept este un avatar evhemerizat al divinităților pe care Georges Dumézil le descrie drept "the gods who bind" („divinitățile care leagă”) (Dumézil 1939, pp. 21-28), precum Odin, Varuna, Indra, Yama etc. Prin etapele timpurii ale evhemerizării, puterile de legare sau tîntuire sunt la început transferate de la divinități la regi, ca în cazul lui Romulus¹⁴, și vindecătorului-muzician sau

¹² *The Pied Piper of Hamelin*, disponibil pe http://en.wikipedia.org/wiki/The_Pied_Piper_of_Hamelin: „abilitatea de a chestiona cuvinte și pronume relative spre a trage alte cuvinte după ele când sunt puse înainte, ca parte a fenomenului numit Wh-movement/ mișcarea Wh-. De exemplu, în 'For whom are the pictures?' (Pentru cine sunt imaginile?), cuvântul „for” este pied-piped/atras de către „whom” dincolo de poziția sa declarativă.”

¹³ *Evhemerismul* sau *evhemerismul*, termen folosit pentru prima oară de Mircea Eliade, este „este acel mod de interpretare a mitologiei în care se consideră că miturile ar proveni din evenimente sau personaje istorice reale. Evhemerismul presupune că relatările istorice devin mituri exagerate prin repovestire, acumulare de precizări și modificări care reflectă moravurile. Termenul vine de la mitograful Euhemerus, care a trăit în secolul al 4-lea î. Hr. (<https://ro.wikipedia.org/wiki/Evhemerism>).

¹⁴ „In front of Romulus there were always 'men armed with rods for keeping back the crowd, and girded with straps, ready to bind at once those whom he ordered them to bind.” (Dumézil, 1940: 72) „În fața lui Romulus au fost

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

poet. Într-o etapă târzie, „omul roșu” („red-man”) ori castratorul de porci care a cutreierat satele cu sirinxul său și cu bereta roșie era dăruit cu puteri vindecătoare și a dobândit titlul de vindecător de porci, *sanaporc*, fiind într-adevăr chirurgul care a dobândit cunoașterea și deprinderile necesare operării porcilor și rezolvării unor cazuri excepționale precum monorhidia sau criptorhidia. Calamburul cuvântului *sana*, „heal” („a vindeca”) sau „bleed” („a sângera”), în acest context, desemnează evident castratorul de porci. De fapt, flautul castratorului este cunoscut și ca sirinx sau flautul lui Pan, care emite note stridente ce se potrivesc guițatului porcilor la castrare sau la sacrificare. Doar în aceste două ocazii vocea porcului atinge un nivel atât de acut (Fabre-Vassas, 1994, pp. 41-51).

Legătura dintre muzică și divinație este universală. Cuvinte magice precum latinescul *incantare*, *incantator*, *incantamentum*, grecescul *ἐπάδιον*, *ἐπωδή*, *ἐπωδός* exprimă vrăjire, incantație sau cântare (Contenau, 1947, p. 175). În multe limbi africane, cuvintele pentru un divinator-vindecător au rădăcina *-ngoma* care înseamnă un cântec sau o tobă. Divinatorul-vindecător este cunoscut ca *isangoma* or *umngoma* (bărbatul cântecului), cuvânt care, potrivit lui Bryant înseamnă „the drumming one” („cel care bate toba”) („cf. Swahili, Ganda etc., *m-goma*, tobă; Kikuyu *n-goma* („nebuie temporară”, Bryant, 1966, p. 13). Acest lucru indică faptul că divinația nu se concepe în absența invocării spiritelor zeilor sau ale strămoșilor printr-un cântec.

Într-un cuvânt, magia sau vrăjitoria are de-a face cu legarea sau ținuirea/ imobilizarea. Acest lucru poate fi văzut în multe cuvinte care comportă ambele sensuri de magie și legare, de exemplu „spellbound” („farmec”), „enthralled” („fermecat”) etc.:

întotdeauna bărbați înarmați cu nuiiele ca să țină mulțimea la distanță, și încinși cu curele, gata să lege pe oricine ar fi primit ordin să lege.”

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

Scheftelowitz și Glunert au arătat în câteva familii lingvistice cum cuvintele care exprimă actul de a „lega” îl exprimă deopotrivă și pe acela de a „vrăji”: de exemplu în turco-tătară, *bag*, *baj*, *boj* înseamnă atât „vrăjitorie”, cât și „legătură, funie”. Grecesul *καταδέω* înseamnă „a lega strâns” și de asemenea „a lega prin farmece, prin înnodare” (de aici *κατάδεσμος*, „funie”, „a vrăji”); (Inser. Graec. III, 3. P. V; Scheftelowitz, p. 17). Latinescul *fascinare*, „to bewitch”, „farmec, incantație malefică” este legat de *fascia*, „legătură, bandaj”, și de *fascis*, „legătură”; *ligare*, „a lega”, și *ligature*, „acțiunea legării”, înseamnă și „a fermeca” și „farmec” (cf. românescul *legătură*, „acțiunea de a lega” și „a vrăji”). Sanscritul *yukti*, în sens strict „a exploata”, „a atașa”, dobândește sensul de „mijloace magice”, iar puterile yoga sunt uneori înțelese ca vrăjire prin actul „legării”. Întregă această etimologie confirmă ideea că actul legării este esențialmente magic. Avem aici o extremă „specializare”: „a vrăji, a lega prin magie, a fascina” etc. Din punct de vedere etimologic, *religio* denotă de asemenea o formă de „atașare” față de divinitate; dar ar fi imprudent să înțelegem *religio* [...] în sens de „vrăjitorie”. Aceasta pentru că, așa cum am spus deja, religia, la fel ca magia, conține în însăși esența sa elemental „legării”, chiar dacă, evident, cu o intensitate diferită și, înainte de orice, cu o orientare opusă (Eliade, 1962, pp. 114-115; Trout, 1975, pp. 78-80).

O altă formă de legare ori fascinație este cea care implică ochiul rău atribuit unor oameni care se crede că sunt capabili să le facă rău altor oameni, animalelor, câmpurilor și clădirilor prin proiectarea răului asupra lor prin privire. Credința vine din timpuri imemorabile, a fost înregistrată chiar și în *Biblie* și în alte texte sacre (Brav,

1981, p. 46)¹⁵: „Nu mânca pâinea celui ce are ochiul rău și nu pofti mâncările lui alese” ne previne Solomon în *Proverbe* 23:6. Isus Christos menționează ochiul rău ca unul dintre viciile care vin din inimă să facă rău altui om (Walcot 1978, pp. 75-90). Este de obicei atribuit invidiei, iar în latină este numit și *invidia*, derivate din verbul *invidere*, a privi prea aproape și echivalentul grec ὀφθαλμὸς βιάσκονος, care exprimă și el ideea de invidie¹⁶. În Scoția,

¹⁵ „The Biblical term (*rah ayin*) means a jealous eye, i.e. ‘an eye that envies, a miser’s eye’. We do however, find evidences of this superstition in the Talmudic writings, and to give it an authoritative force the writers of the Talmud have tried to inject it into the Bible by means of interpretation. Thus, for instance, the sentence, ‘And the Lord will take away from thee all sickness’ is so interpreted as to mean the evil eye. The priestly blessing, ‘God bless thee and protect thee’, is, according to Midrashic interpretation, a protection against the evil eye. Jacob’s advice to his children not to enter Egypt by one gate is also taken as a warning against the influence of the evil eye. The Midrashic version is ‘Ye strong, ye are nice, enter not the gates of the city together, do not stand at one place so that the evil eye may not overpower you’. The story of Sarah and Hagar, as given in Midrashic literature, is interpreted to convey the idea that Sarah has thrown an evil eye upon Hagar. Ishmael, the son of Hagar, at the age of 27, was so crippled that his mother had to carry him on her shoulder, the evil eye being responsible for his lameness.” „Termenul biblic (*rah ayin*) înseamnă ochi gelos, de exemplu ochi care invidiază, ochiul unui avar. Totuși, găsim dovezi ale acestei superstiții în scrierile talmudice, și, spre a-i conferi și mai multă autoritate, scriitorii Talmudului au încercat să-l insereze în Biblie prin intermediul interpretării. Este cazul, de exemplu, al propoziției «Și Dumnezeu va lua de la tine toată boala», interpretată ca însemnând ochiul rău. Bindecuvântarea preoțească «Dumnezeu să te apere și să te binecuvinteze», este, potrivit interpretării midrașice, o protecție împotriva ochiului rău. Sfatul lui Iacob către fiii săi de a nu intra în Egipt printr-o singură poartă este și el considerat ca o avertizare împotriva influenței ochiului rău. Versiunea midrașică este «Voi puternici, voi frumoși, să nu intrați pe porțile orașului împreună nu stați într-un loc pentru ca ochiul rău să nu aibă putere asupra voastră.». Povestea Sarei și a lui Agar, relatată de literatura midrașică, este interpretată în scopul transmiterii ideii că Sara a aruncat ochiul rău asupra lui Agar. Ismael, fiul lui Agar, la vârsta de 27 de ani, era atât de schilod încât mama sa trebuia să-l poarte pe umăr, ochiul cel rău fiind răspunzător pentru această neputință.”

¹⁶ Vezi Marcu 7, 20-23: El le-a mai zis: „Ce iese din om, aceea întinează pe om. Căci dinăuntru, din inima oamenilor ies gânduri rele, fapte de adulter, desfrânări, ucideri, furturi, lăcomii, răutăți, înșelăciuni, fapte de rușine, ochi rău, hulă, orgoliu, nebulie. Toate aceste lucruri rele ies dinăuntru și întinează pe om.”

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

ochiul rău este cunoscut ca overlooking – deochi în sensul folosit de Shakespeare în *The Merchant of Venice/ Negustorul din Veneția* (1958b, act III, scene II, pp. 14-16)¹⁷:

Beshrew your eyes,
They have o'erlooked me and divided me;
One half of me is yours, and the other half yours.

Într-adevăr, *intshozi iyagqobhoza* (zgâitul la cineva îl rupe în bucăți) expresie folosită de fetele zulu spre a-i tachina pe admiratorii prea insistenți. În această categorie de ochi răuvoitor se poate înscrie exemplul Gorgonei sau Meduza și Balor cu ochiul cel rău. Gorgonele erau echivalentul vrăjitoarelor prin aceea că aveau o înfățișare hibridă detestabilă care conținea următoarele trăsături: părul era din șerpi ce se presupunea că sunt în creștere, gâtul cu solzi de dragon, gură larg căscată, mâini din bronz, nasuri carne, dos de iapă, aripi aurite și colți ca scândura care se extind pe fețele lor. Privirea lor era fatală și putea să transforme pe cineva în piatră. Perseu a reușit s-o ucidă pe Meduza cu ajutorul Atenei al cărei scut de aramă lustruit a acționat ca o oglindă spre a-l proteja de privirea distrugătoare a monstrului htonic.

Balor cu ochiul cel rău, hoțul de pe Insula Tory din Irlanda, avea în frunte ochiul răuvoitor de ciclop, iar în anumite situații avea doi astfel de *mali oculi*, unul în mijlocul frunții și celălalt în spatele capului, putând să provoace moartea celui care s-ar fi întâmplat să-l privească. Sprânceana lui era atât de grea că trebuia să fie ridicată de patru oameni. El putea să-și folosească ochiul de vasilisc spre a mobiliza întreaga armată, reușind să ajungă la realizări miraculoase. Se pare că a fost ucis de nepotul său Lug cu o piatră-praștie care a lovit ochiul rău, așa cum profetise druidul. Ochiul său cel rău de ciclop se

¹⁷ „De vină-s ochii voștri./ Ei m-au vrăjit și împărțit în două:/ O parte e a voastră și cealaltă/ A voastră” (1923: 79)

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

spunea că era în contact cu vapori otrăvitori, un amestec de licoare pregătită de druizii fratelui său (Krappe, 1973, p. 5).

La italieni, ochiul rău se numește *mal'occhio*, *affascino*, *fattura*, *attacatura*, iar în Sicilia este cunoscut ca *jettatura*, iar oamenii afectați de ochiul distrugător sunt numiți *jettature* (masculin) și *jettatura*. Când italienii îi văd pe presupușii *jettaturi*, execută anumite acțiuni simbolice de protecție cum ar fi încrucișarea degetelor (Appel, 1976, p. 17), sau îndreptarea către ei a degetului arătător și a degetului mic sub formă de coarne (*mano cornuta*), sau încrucișarea degetele de la picioare, ori chiar făcând semnul smochinei, cu degetul mare înfipt între arătător și mijlociu, cu pumnul strâns, gest obscen considerat apotropaic. Utilizarea acestui gest într-un astfel de scop nu este surprinzătoare, câtă vreme Acron găsește pentru cuvântul *fascinus* sensul de falus, întrucât amuletele care protejează împotriva ochiului răuvoitor aveau această formă: *Virilem penem fascinum dixit propter obscenam figuram, quam adiecerat in sequenti; lingua enim detersa fronte mulieres amputare se infantibus fascinum putant* (Poetul a desemnat penisul masculin *fascinum* din pricina aluziei obscene, dezvoltată în rândurile următoare. Printre femei, exista credința că-i pot proteja pe pruncii lor împotriva vrăjilor curățându-le frunțile prin lingere cu limba.). (*Acronis et Porphyriionis [...]*, 1966, p. 481). De fapt, astfel de gesturi profilactice impregnate cu înțelesuri sexuale erau folosite pentru a distra vrăjitorul de la concentrarea mentală necesară aruncării cu succes a vrăjii. Porphyriion exprimă și el aceeași idee în comentariul său despre Horațiu: *Aequae pro uirili parte posuit, quoniam praefascinandis rebus haec membri deformitas adponi solet* (În același mod, (adică așa ca mai sus *neruos*), poetul folosește aici *fascinum* în sensul penisului masculin, întrucât disfuncția erectilă era atribuită practicilor magice). (*Acronis et Porphyriionis [...]*, 1966, p. 482).

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

Cel de-al doilea tip de *jettatura* este cel în care purtătorul ochiului rău nu este vrăjitor, dar s-a născut cu el și le face rău accidental celor din jur, fără măcar să-și dea seama. Mituri legate de Papa Pius al IX-lea (mai 1792 – februarie 1878), cunoscut printre italieni ca Pio Nono (mai având și porecla Pio No No pentru Pius No No) arată că și despre el se credea că ar fi un *jettatore*. Mulți catolici italieni îndreptau spre el două degete pentru a se proteja de influența puterii sale răufăcătoare când îi binecuvânta, întrucât binecuvântarea sa era considerate fatală:

Ask a Roman about the late Pope's evil eye reputation and he will answer: "They said so, and it seems really to be true. If he had not the *jettatura*, it is very odd that everything he blessed made *fiasco*. We all did well in the campaign against the Austrians in '48. We were winning battle after battle, and all was gaiety and hope, when suddenly he blessed the cause, and everything went bad at once. Nothing succeeds with anybody or anything when he wishes well to them. When he went to S. Agnese to hold a great festival, down went the floor, and the people were all smashed together. Then he visited the column to the Madonna in the Piazza di Spagna, and blessed it and the workmen; of course one fell from the scaffold the same day and killed himself. He arranged to meet the King of Naples at Porto d'Anzio, when up came a violent gale, and a storm that lasted a week; another arrangement was made, and then came the fracas about the ex-queen of Spain.

Again, Lord C.... came in from Albano, being rather unwell; the Pope sent him his blessing, when, pop! He died right off in a twinkling. There was nothing so fatal as his blessing. I do not wonder the workmen at the column in the Piazza di Spagna refused to work in raising it unless the Pope stayed away!

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

Mr Story tells another tale of Rachel and a rosary blessed by the Pope, which she wore on her arm as a bracelet. She had been visiting a sister who was ill in the Pyrenees, but one day she was so much better, that Rachel left her to visit another sister. While laughing and chatting merrily, a message arrived that she must return instantly as a fit had come on. Rising like a wounded tigress, she seemed to seek some cause for this sudden blow. Her eye fell on the rosary, and in rage and disappointment she tore it from her wrist, and dashed it to the ground, exclaiming: 'O fatal gift! 'tis thou hast entailed this curse upon me!' and immediately sprang out of the room. Her sister died the day after. (Elworthy, 1985, pp. 25-26)¹⁸

¹⁸ „Întreabă-l pe un locuitor al Romei despre reputația ochiului rău al răposatului papă și-ți va răspunde: «Așa spuneau și se pare că este adevărat. Dacă n-ar fi avut *jettatura*, ar fi foarte ciudat ca tot ce a binecuvântat să devină un *fiasco*. Cu toții ne-am descurcat bine în campania împotriva austriecilor în '48. Câștigam bătălie după bătălie și totul era veselie și speranță, când, brusc, a binecuvântat cauza și totul a mers rău dintr-o dată. Nimic nu reușește cu cineva sau ceva când le face urări de bine. Când s-a dus la S. Agnese să țină un mare festival, podeaua s-a surpat și toți oamenii au fost zdrobiți. Apoi a vizitat columna Fecioarei în Piazza di Spagna și a binecuvântat-o împreună cu muncitorii; evident, unul a căzut de pe schelă în aceeași zi și a murit. A făcut în așa fel încât să-l întâlnească pe regale Neapolelui la Porto d'Anzio, când a venit o vijelie și o furtună care au durat o săptămână; un alt aranjament a fost pus la cale, după care a venit scandalul despre fosta regină a Spaniei.»

Tot așa, Lord C... a venit din Albano, simțindu-se destul de rău; Papa i-a trimis binecuvântarea sa, când, hop! A murit cât ai clipi. Nimic nu era atât de fatal ca binecuvântarea sa. Nu e de mirare că muncitorii de la columna din Piazza di Spagna au refuzat să lucreze la înălțarea sa dacă Papa nu se ține departe!

Domnul Story spune o poveste despre Rachel și un rozar botezat de Papă, pe care-l purta pe braț ca o brățară. A vizitat o soră bolnavă din Pirinei, dar într-o zi s-a simțit atât de bine încât Rachel a plecat să viziteze o altă soră. În vreme ce râdeau și glumeau bucuroase, a sosit un mesaj prin care i se cerea să se întoarcă de îndată pentru că survenise o criză. Ridicându-se ca o tigroaică rănită, părea să caute o cauză a acestei lovituri neașteptate. Ochii i-au căzut pe rozar și, înfuriată și dezamăgită, și l-a rupt de la încheietură și l-a izbit de podea, exclamând: «O, dar fatal! Tu ai abătut acest blestem asupra mea!» și a ieșit rapid din încăpere. În ziua următoare, sora ei a murit.”

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

Cel de-al treilea tip de vrăjire prin ochiul rău este fascinația de sine, ca în povestea lui Narcis care n-a fost mulțumit de dragostea lui Ameinias și i-a dat o sabie să se sinucidă pe pragul lui (Narcis). Ameinias l-a blestemat pe Narcis care a fost mai târziu fermecat de propria imagine reflectată într-un lac și nu și-a dat seama că el este decât când a încercat s-o sărute, după care s-a sinucis cu propria sabie și s-a metamorfozat într-o narcisă. Potrivit versiunii romane, el a fost urmărit de Echo pe care a respins-o, iar când a încercat să bea apă dintr-un lac, a fost fascinat de propria sa imagine, iar când a încercat s-o sărute i s-a părut că se îndepărtează și n-a putut să bea de teamă că va alunga propria reflecție. A murit în cele din urmă de sete privindu-și fix propria reflecție, iar floarea de narcisă a crescut pe locul morții sale.

În tradiția greco-romană, vrăjitoria era numită *κατάδεσις* or *defixio*, însemnând „țintuire” ori „înfigere/defixare”. Această metodă de vrăjitorie consta în înscrierea numelui dușmanului pe un os sau pe o tăbliță, înfigerea unui cui pe nume și apoi îngroparea tăbliței într-un loc mlăștinos din cimitir spre a-l ascunde de privitori, câtă vreme cimitirul era un loc temut. Se credea că numele dușmanului se ofilea treptat, sănătatea purtătorului deteriorându-se. Aceasta se baza pe credința că numele unei persoane reprezenta persoana ca învinsă de formula care era înscrisă împreună cu numele victimei: *ὄνομα κατὰ καὶ αὐτόν*, „I nail his name, that is himself”¹⁹ (Jevons, 1908, p. 104). Acesta poate fi sensul original al înspăimântătoarei expresii englezești „to fix someone” (a aranja pe cineva), însemnând a se certa serios când apare o dispută. Metoda *defixio* nu doar țintuia dușmanul, ea putea fi utilizată în magia simpatetică pentru vindecare. Pliniu știa cum să vindece epilepsia fixând-o cu un cui din fier în locul în care capul pacientului atingea prima data

¹⁹ „Îi țintuiesc numele, adică pe el însuși”.

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

pământul: *clavum ferrum defigere in quo locum primum caput fixerit corruens morbo amitalii absolutorium eius mal dicitur* (Jevons, 1908, p. 109). De fapt, țintuirea numelui victimei este similară cu metoda vătămării imaginii de ceară a victimei sau a fotografiei, cu acele. În rândul populației zulu din Africa de Sud, există credința puternică în *ukuthwebula*, uciderea prin înfigere de ace în capul persoanei din fotografie. Persoana vrăjită în acest fel se crede că este transformată în *umkhovu*, un fel de animal familiar care-l însoțește pe vrăjitor noaptea, în timpul expedițiilor sale întunecate, dotat și el cu puteri de clarvedere, întrucât se presupune că s-a întors din cealaltă lume a neîntoarcerii. Aceeași metodă a *ukuthwebula* este folosită în magia binefăcătoare de vindecare. În acest caz, este folosit un țep de porc spinos spre a-l elibera pe pacient de vrăji rele. Vindecătorul fie lucrează pe partea afectată a trupului pacientului, fie înțeapă umbra pacientului cu țepul al cărui vârf ascuțit a fost adâncit într-o fiertură de ierburi și grăsime animală. Acest tip de vindecare nu doar evocă acest *defixio* al romanilor ori *κατάδεσις* al grecilor, dar reamintește de procedura medicală universală a luării de sânge curative sau flebotomie care a fost susținută de Herophilus și recomandată de medicii antici ca Hipocrate și Galeniu. Era de asemenea folosită de medicii arabi numiți *hijama* și practică cu regularitate de profetul Mohamed.

Relația dintre poet și profet devine clară când ne dăm seama că din cele mai vechi timpuri mulți poeți susțineau că sunt inspirați de muze ori de zei pe care-i invocau prin creațiile lor și cărora li se adresau. În acest fel, ei se pretindeau mesageri ai divinităților și ofereau doar ceea ce li se dicta. Credința în inspirația divină are două laturi: pe de o parte vine din afara sa, pe de altă parte, o idee mai puțin comună, vine din adâncul său. De exemplu, invocarea muzelor de către Homer în *Iliada* ia forma unei întrebări („Și care dintre zei a fost cel care i-a

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

pus pe ceartă?”), întregii opere fiindu-i astfel conferit statutul de scriere divină a muzei, devenind prin aceasta verosimilă. Totuși, pentru Sir Philip Sydney, totul este în interiorul său, iar muza îl dojenește: „Fool, said my muse, look in your heart and write.”²⁰ (Sydney, 1973, p. 131, rd. 14). În fapt, Democrit și Platon erau de părere că niciun om nu putea fi un bun poet fără o inspirație divină înflăcărată prin ceva ca o frenezie sau *furor poeticus* (nebunie poetică). Potrivit lui Horațiu, versuri poetice sună dulceag când poeții care le scriu sunt beți, iar Ovidiu se lauda că puteau fi melodioase pentru că ei constituiau o elită, de vreme ce erau locuiți de o divinitate: „*Deus est in nobis/ Agitante calescimus illo.*” („Un zeu se află în noi, când dispune, suntem inspirați.”). În felul acesta îl percepe Dumézil pe Odin (Wodan) care este și el un înțelept, un magician, maestrul runelor, necromantul care putea prezice evenimente, provoca boală și moarte, descoperea comori ascunse și mai ales arunca vrăji de legare. El este și poet-muzician și producător de farmece, iar al său *furor*, afirmă Dumézil:

corresponds to German *Wut* “rage, fury” and to Gothic *wōds* “possessed”. As a noun it denotes drunkenness, excitation, poetic genius (cf. OE *wōð* “chant”) as well as the terrifying movement of the sea, of fire, and of the storm. As an adjective, it

²⁰ „Nesăbuitule, mi-a spus muza, privește în inima-ți și scrie.”

Ideea unui poet-profet care aude voci și prezice evenimente viitoare este de asemenea exprimată în poezia *La fonction du poète* de Victor Hugo (din volumul *Les rayons et les ombres*, 1840): „Le poète en des jours impies/ Vient préparer des jours meilleurs./ Il est l’homme des utopies./ Les pieds ici, les yeux ailleurs./ C’est lui qui sur toutes les têtes,/ En tout temps, pareil aux prophètes./ Dans sa main, ou tout peut tenir,/ Doit, qu’on l’insulte ou le loue,/ Comme une torche qu’il secoue,/ Faire flamboyer l’avenir !” „Poetu-n zile-ntunecate/ Presimte zilele mai bune./ E omul raiului în toate/ Cu ochii-n cer și pasu-n lume./ Asemeni marilor profeți,/ Deasupra capetelor toate,/ În mâna-i poate ține cupa/ Și, insultat ori laudat,/ Făcând din ea o torță vie,/ Conduce omul spre vecie.”

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

means sometimes “violent, furious” sometimes “rapid.” Outside of Germanic, related Indo-European words refer to violent poetic and prophetic inspiration: Latin *vates*, Old Irish *faith*. It must have been a very important god, of the “first level,” that such a name was destined to describe. (Dumézil, 1973, pp. 36-37)²¹

Paralela dintre nebun, profet și poet a fost prin urmare respectată. Inspirația poetică era asemănată cu cea a profetului, iar Părinții Bisericii l-au descris mereu pe David, psalmistul, ca poetul-profet²². Trioul shakespearian al nebunului și al văzătorului dereglat îl include și pe îndrăgostitul mistuit de focul iubirii:

Lovers and madmen have such seething brains
Such shaping fantasies, that apprehend
More than cool reason ever comprehends.
The lunatic, the lover and the poet
Are of imagination all compact:
One sees more devils than vast hell can hold;
That is the madman: the lover, all as frantic,
Sees Helena's beauty in a brow of Egypt:
The poet's eye, in a fine frenzy rolling,
Doth glance from heaven to earth, from earth to
heaven,

²¹„corespunde cuvântului german *Wut* «mânie, furie» și goticului *wōds* «posedat». Ca substantiv, denotă beția, excitarea, geniul poetic (cf. OE *wōð* «cânt») precum și mișcarea terifiantă a mării, a focului și a furtunii. Ca adjectiv, înseamnă uneori «violent, furios», alteori «rapid». Pe lângă limba germană, cuvinte indo-europene înrudite se referă la inspirație poetică și profetică violentă: latinescul *vates*, *faith* din irlandeza veche. Trebuie să fi fost un zeu foarte important, de «prim nivel», ca astfel de nume să fie destinat a fi descris sau să descrie.”).

²² Vezi și Ioel 2: 28: „După aceea voi turna Duhul Meu peste orice făptură; fiii și fiicele voastre vor proroci, bătrânii voștri vor avea visuri și tinerii voștri vor avea viziuni.” și Ezechiel 2: 1-2: „Și El mi-a zis: «Fiu al omului, stai în picioare și-ți voi vorbi! În timp ce îmi vorbea, duhul a intrat în mine și m-a făcut să stau pe picioare; și am ascultat la Cel care îmi vorbea.»”.

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

And as imagination bodies forth
The forms of things unknown, the poet's pen
Turns them to shapes, and gives to airy nothing
A local habitation and a name. (Shakespeare, 1958a,
Act 5, Sc.I, p. 154)²³

Ideea perceperii poetului ca înțelept și magician poate fi găsită și în legendele despre Vergiliu și Merlin. Potrivit legendei, Vergiliu s-a născut la Roma în 6 mai 519, fără să menționeze era. În anul 626 a mers la școală pe insulă. A terminat școala în Libia, în anul 543. Era de familie nobilă și avea un corp frumos, înalt, bine proporționat, dar cu umerii puțin coborâți și capul înclinat. Poetul roman, cu profunde cunoștințe, a devenit renumit ca magician, care, *inter alia*, a profetit venirea lui Mesia în cea de-a patra Bucolică, scriind despre un minunat copil care urma să vină în epoca de aur (Comparetti 1895, pp. 96-103; Anderson, 1994, p. 64). Poemele sale au fost folosite și pentru prezicerea viitorului, la fel cum pasaje biblice, luate le întâmplare, erau folosite pentru divinație. A învățat arta magiei dintr-o carte care se presupune că ar fi fost scrisă de Solomon. S-a îndrăgostit de o femeie numită Phoebilla (denumirea variază în versiuni diferite) care a promis să-l ducă în camera sa într-un coș, dar a decis să-l lase atârând sub fereastra dormitorului ei, fapt pentru care a fost ridiculizat de romani întreaga zi. A fost prins, condamnat la moarte, dar a scăpat prin incantația magică pronunțată în vreme ce

²³ William Shakespeare, *Visul unei nopți de vară* (1921, p. 81): „Îndrăgostiții și nebunii au o minte deopotrivă de nsăcocoare în plăsmuiri; ei văd lucrurile altfel decât cei cu mintea-ntreagă. Lunaticul, amoretul și poetul, au numai închipuire. Unul vede draci mai mulți decât ar putea iadul să cuprindă – acesta e nebunul. Îndrăgostitul, tot așa de smintit, vede frumusețea Elenei pe fața unei țigănci urâte. Iar poetul, purtându-și ochii înfrigați de la pământ la cer și de la cer la pământ, umple văzduhul de fantasmе, cărora pana lui le dă nume și viață, coborând pe pământ o plăsmuire aeriană.”

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

era condus spre spânzurători²⁴. Femeia insolentă a învățat curând că nici iadul nu putea fi atât de furios ca un magician luat în răspăr. Ca răsplată pentru rușinea îndurată, Vergiliu i-a văduvit pe romani de foc vreme de trei zile, ei neputând să-l obțină decât dintre picioarele Phoebillei, condamnată să stea în patru labe, astfel încât orice cetățean roman să poată vedea ceea ce lui Vergiliu i-a fost refuzat, devenind subiect de batjocură. Mai târziu s-a îndrăgostit de fiica sultanului Babilonului pe care a adus-o la Neapole pe un pod de aer.

În cea de-a VIII-a *Bucolică*, Vergiliu descrie cum îndrăgostita și-a folosit farmecele spre a lega îndrăgostitul nesupus:

Alphesiboeus

Bring water, and with soft wool-fillet bind
These altars round about, and burn thereon
Rich vervain and male frankincense, that I
May strive with magic spells to turn astray
My lover's saner senses, whereunto
There lacketh nothing save the power of song.
Draw from the town, my songs, draw Daphnis home.
Songs can the very moon draw down from heaven
Circe with singing changed from human form
The comrades of Ulysses, and by song
Is the cold meadow-snake, asunder burst.
Draw from the town, my songs, draw Daphnis home.
These triple threads of threefold colour first
I twine about thee, and three times withal
Around these altars do thine image bear:
Uneven numbers are the god's delight.
Draw from the town, my songs, draw Daphnis home.
Now, Amaryllis, ply in triple knots
The threefold colours; ply them fast, and say

²⁴ Pentru diferite versiuni ale acestui episod, vezi John Spargo (1934, pp. 136-197).

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

This is the chain of Venus that I ply. (*The Poems of Virgil*, 1946, p. 416)²⁵

Pasajul de mai sus este dovadă concludentă a ceea ce s-a spus despre legare și puterea cântului sau a incantației. Declararea unui număr par ca plăcut zeilor e o referire directă la credința pitagoreică conform căreia un număr par era infinit, explicând utilizarea sa conștientă în practica medicală: ajuta pentru că numerele pare erau considerate plăcute divinității. Potrivit lui Marcus Terentius Varro, un număr impar este nemuritor pentru că nu poate fi divizat, în vreme ce un număr par este muritor pentru că poate fi divizat (Tupet, 1976, p. 47).

În Evul Mediu se credea că Vergiliu era protectorul mistic al Neapolelui unde a fost înmormântat și proslăvit ca un sfânt. Biografiile săi vorbesc despre el cu respect. Potrivit lui Conrad de Querfurt, proaspăt ales episcop de Hildesheim și cancelar al lui Henric al VI-lea, Vergiliu a ridicat un paladiu pentru a păstra Neapolele și un cal de bronz care să dea putere cailor care-l priveau. Osemintele sale au fost păstrate într-un castel cu vedere spre Neapole și înconjurat de mare, provocând o furtună puternică în clipa în care au fost expuse la vedere (Spargo, 1934, p. 14). Era amabil, vesel, mărinimos, nepretențios și studios.

Spre deosebire de Vergiliu, Merlin a fost fiul unui demon sau incub și al unei tinere fecioare dăruită cu puterile clarvederii. Demonul a lăsat-o însărcinată noaptea

²⁵ „Alfesibeu/ Pune panglica de lână pe altar și adu-ncoace/ Apa! Ierburile grase și tămâia tu le ia/ Și le-aprinde! Eu acuma pe-un amant voi încerca/ Să mi-l scot din minți cu-ale mele farmece cumplite./ Vrajă, din oraș pe Dafnis tu acasă mi-l trimite!/
Cu descântece și luna de pe cer poți s-o cobori,/ Circe prefăcu pe soții lui Ulise-n rămători,/ Crapă șarpele în iarbă dacă cineva-l vrăjește./
Vrajă, din oraș pe Dafnis tu acasă mi-l pornește!/
Eu te leg cu nouă fire, oițe trei, în trei culori,/ Și cu chipul tău altarul îl înconjur de trei ori:/ Numărul cel nepereche zeilor din cer le place./ Adu-mi, vraja mea, pe Dafnis, din oraș mi-l adu-ncoace!/
Cu trei noduri, Amarilo, leagă firele și zi:/ «Legătorile iubirii, acum le înnod aci.»” (Vergiliu, 1967, p. 41)

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

în somn, cu scopul de a aduce antihristul în lume. Din fericire, mama sa băuse apă sfințită și făcuse înainte jurământ de perpetuă castitate, rezultatul fiind acela că Merlin nu a moștenit doar înclinațiile demonice ale tatălui său, ci a primit și darurile divine precum puterea de a vedea trecutul și de a prezice viitorul. Copil minune, Merlin putea vorbi imediat după naștere, fiind singurul care cunoștea împrejurările nașterii sale. Avea multe puteri, inclusiv pe cea a ubicuității, întrucât a fost localizat în mai multe părți în același timp. Ca magician, era și un „legător”, putându-l lega și dezlega pe Lucifer după dorință. Cea mai des amintită faptă ce se presupune că i-ar aparține, prin evidența fizică, este aceea a pietrelor pe care se spune că le-ar fi transportat prin magie din Kildare, Irlanda, într-un spațiu ca Stonehenge, la cererea Regelui Aurelius care dorea să înalțe un monument în amintirea măcelărării, în acel loc, a patru sute șazeci de oameni ai săi. La fel ca Vergiliu sau Goliat și mulți alți eroi, Merlin a căzut în capcana unei femei. S-a îndrăgostit de Viviane (Viviane sau Ninianne) sau Doamna Lacului, căreia i-a dezvăluit toate secretele magiei sale. Aceasta l-a legat cu propria lui magie în interiorul castelului de aer ori într-o peșteră unde zăcea înrobbit, ca un prizonier neajutorat. În secolul al XX-lea, în piesa lui Guillaume Apollinaire, *L'enchanteur pourrissant (Vrăjitorul decăzut)*, Merlin e pomenit pentru stupiditatea sa de către Sfinx care-i cere să ghicească cel mai nerecunoscător lucru, acesta răspunzându-i că e rana sinuciderii care-și ucide creatorul (Apollinaire, 1921, p. 50)²⁶. De fapt, într-o parte anterioară

²⁶ „LES SPHINX : Tes yeux lumineux dénotent un être intelligent. Tu es multiple comme nous-mêmes. Dis la vérité. Voici l'énigme. Elle est peu profonde parce que tu n'es qu'une bête. Qu'est-ce qui est plus ingrat ? Devine, monstre, afin que nous ayons le droit de mourir volontairement. Qu'est-ce qui est le plus ingrat ? L'ENCHANTEUR : La blessure du suicide. Elle tue son créateur...” (Apollinaire, 1921, p. 50).

„SFINXUL: Ochii tăi luminoși arată o ființă inteligentă. Ești multiplu, ca noi înșine. Spune adevărul. Iată enigma. Nu e prea profundă pentru că ești o fiară.

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

a piesei, Dalila o întrebă cu sarcasm pe Medeea dacă doamna care l-a vrăjit pe vrăjitor i-a urmat metoda de a tăia părul magicianului²⁷.

Legenda lui este universală, Merlin are mulți omologi: Myrddin (galez), Suibhne Geillt (Scoția), Padmasambhava (India), Herakles (Grecia) etc. Povestea nașterii sale se bazează pe modelul nașterii eroului, după cum subliniază Joseph Campbell, Otto Rank și mulți alți învățați (Campbell, 1972; Rank, 1964). Philippe Walter identifică povestea lui Merlin cu cea a chinezului Lao-Tseu care s-a născut adult. În acest ultim caz, mama sa, Yuniu, a înghițit spermă de-a lui Lao-Tseu care s-a conceput pe sine automat, iar ea a rămas însărcinată spre a da naștere unui copil care exista dinainte de propria naștere și al cărui nume desemna un adult tânăr (Walter, 2000, p. 70).

Pe lângă cei doi înțelepți-magicieni discutați pe scurt mai sus, mulți alți înțelepți ar putea fi menționați în sprijinul legăturii dintre poezie, muzică și înțeleptul-magician. Printre aceștia se numără Epimenides din Creta, Thales din Milet și Pitagora. Epimenides a fost poet, profet filosof și specialist în miracole. Este renumit pentru remarcabila sa longevitate de 154 sau 299 ani și se spune că ar fi dormit 57 de ani într-o peșteră. Putea auzi voci divine, oracole emise, iar sufletul său putea părăsi corpul după voie. Thales din Milet este privit îndeobște ca părintele filosofiei și putea să prevadă viitorul, să schimbe cursul

Ce este mai grav? Ghicește, monstrule, pentru ca noi să avem dreptul să murim de bună voie. Ce este mai grav?

VRĂJITORUL: Rana sinuciderii. Ea își ucide creatorul..."

²⁷ „DALILA: Marâtre, tu donnas la Toison à l'argonaute. Moi je coupai la chevelure de mon amant. Nous aimions toutes deux, mais différemment. Tu aimais les hommes forts ; moi, je fus la femme forte. La dame qui enchanta l'enchanteur lui coupa la chevelure, suivant mon exemple. Qu'en penses-tu ?” (Apollinaire, 1921: 50).

„DALILA: Mașteră, i-ai dat Lâna de aur argonautului. Eu am tăiat părul iubitelui meu. Amândouă iubeam, dar în mod diferit. Tu iubeai bărbații puternici, eu eram femeia puternică. Femeia care a vrăjit vrăjitorul i-a tăiat părul, urmându-mi exemplul. Ce crezi despre asta?”

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

râului Halys pentru oamenii Regelui Cresus și să măsoare lungimea piramidei după umbra sa. În sfârșit, Pitagora a fost muzician, magician, matematician și mistic, avatar al lui Midas, pentru că s-a născut cu o coapsă aurită. Religia sa se baza pe metempsihoză și se spune că ar fi dojenit un om care-și bătea câinele pentru că putea auzi vocea unui prieten mort în schelălăitul acestuia. Putea auzi voci supranaturale, prin urmare putea prezice viitorul. Alți înțelepți de mare renume au fost Bias din Priene, Chilon din Sparta, Cleobulus din Lindos, Myson din Chen, Pittacus din Mytilene și Solon din Atena.

Caracteristici ale înțeleptului-magician

În majoritatea culturilor, vrăjitorul-înțelept este adesea înfățișat ca un om sălbatic apropiat de natură, iar fierturile lui magice sunt adesea un amestec de ierburi, animale și chiar grăsime animală. Merlin, profetul, se bucura preschimbându-se într-un păzitor de turmă sălbatic spre a-i speria pe cavalerii aflați în căutare de aventuri menite să demonstreze fapte de vitejie²⁸.

²⁸ Vezi *Le Livre d'Artus* (1916, p. 162): „He became a herdsman, a great club in his hand, clad in a great hide, the fur of which was longer than the breadth of the largest hand known, and it was neither black nor white but smoked and browned and seemed to be a wolf skin. He took his place in a great clearing on the border of a ditch and bent over it. He was large, bent, black, lean, hairy, old with great age, shod without in marvellous leggings that reached to his girdle. He was transformed so that his ears hung down his waist, wide as a winnowing fan. He had eyes in his head, large and black, and head as big as a buffalo's, and hair so long that it brushed his girdle, all bristly, stiff, and black as ink. His mouth was as large and wide as a dragon's, and gaped up to ears; his teeth were white; and his thick lips were always open so that the teeth showed all around. He had a hump behind on his spine, as big as a mortar. His two feet were where the heels ought to be in an earthly man, and the palms of the hands where the backs should be. He was so hideous and ugly to see that no man living would not be seized with great dread, unless he were brave and valiant. He was so tall when he stood up that a rod of eighteen feet would not reach him and, in proportion to his height, he had the breadth of a thin man. His voice was so loud that it seemed like a trumpet when he spoke a little loud.” „A devenit cioban, cu o bâță mare în mână, îmbrăcat într-o piele mare, cu blana mai lungă decât cea mai mare lățime de mână cunoscută, și nu

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

Fierturile magice ale vrăjitoarelor din *Macbeth* (Shakespeare) sunt făcute din bucăți din cadavre de animale și oameni: intestine otrăvite, o broască râioasă, un șarpe de mlaștină, ochi de salamandră, limbă de broască, lână de liliaci, limbă de câine, labă de năpârcă, aripă de bufnicioară, solzi de dragon, dinte de lup, mumie a vrăjitoarei, rechin de mare, rădăcină de cucută săpată noaptea, ficatul unui copil strangulat la naștere. După ce amestecul a fiert cu bulbuci într-o căldare, vrăjitoarea recomandă răcirea cu sânge de babuin. Vrăjitorii sunt întâlniți de asemenea în locuri care provoacă teamă, precum pădurile, cimitirul ori casele părăsite.

Până și vindecătorii africani apar ca oameni sălbatici a căror întâlnire provoacă panică și oroare atavică:

Out in the full panoply of progress, his body is betrimmed with a medley of the most fantastic trappings. A plume of feathers waves above his head-ring, a circlet of lion claws surrounds his neck. Various cow-tails dangle from his arms and chest, supplementing the square strip of leopard-skin and the bundle of genet-tails that cover his nakedness

era nici neagră nici albă, ci afumată și muncită de aducea cu o piele de lup. Și-a luat locul într-un mare luminiș, la malul unui șanț și s-a aplecat deasupra lui. Era mare, înclinat, negru, slab, păros, împovărat de vârstă, fără încălțări și cu jambiere grozave ce-i ajungeau până la cingătoare. Era transformat în așa fel încât urechile să-i atârne de brâu, largi ca o vânturătoare. În capul mare ca al unui bivol, avea ochi mari și negri, iar părul atât de lung că-i mătura cingătoarea, tot zbârlit, țeapăn și negru ca cerneala. Gura-i era la fel de mare și largă ca a unui dragon și întinsă până la urechi; dinți-i erau albi, iar buzele groase mereu deschise, ca toți dinții să se vadă. În spate, pe coloană, avea o cocoșă mare ca o piuă. Cele două picioare-i erau unde ar trebui să fie călcâiele unui pământean, iar palmele mâinilor era unde ar fi trebuit să fie dosul lor. Era atât de hidos și de urât la vedere, că orice ființă s-ar fi înspăimântat văzându-l, afară de cei din cale afară de viteji. Atât de înalt era când sătea drept, că nici o funie de optsprezece picioare n-ar fi reușit să-l depășească și, proporțional cu înălțimea, avea lățimea unui om slab. Vocea-i era atât de tunătoare că semăna cu o trompetă când vorbea puțin mai tare.”

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

behind and before. Numerous bunches of goat-horns, blackened with smoke of his hut, and sundry small grass-woven baskets and bundles of rag packages, brown with dirt, containing his strange assortment of drugs and charms, are strung from every point of vantage about neck, shoulders and body. A long pouch, holding his snuff-box, and made from the whole skin of an unborn calf dangles from his left hand, and in the other he carries his long walking-staff or a couple of stout sticks. (Bryant, 1966, p. 9)²⁹

Sunt, de asemenea, renumiți pentru mutilarea corpurilor omenesti, lăsându-i pe mulți schilozi sau neputincioși în articularea cuvintelor. Părțile de trup omenesc căutate sunt: creierul, urechile, ochii, limba, nasul, intestinele și părțile intime. Cazuri de mutilare umană în scopuri medicale abundă la curțile de justiție africane.

Una din denumirile date vrăjitorilor este folosită și în desemnarea unei păsări de noapte de rău augur care se hrănește cu carne și sânge de om, *striga* (plural *striges*) sau *Megascops asio* care, potrivit lui Ovidiu:

...are some greedy birds, a species related to Harpies
That used to cheat Phineus' gullet of his food.

²⁹ „În plină panoplie a înaintării, trupul său este înfrumusețat cu un amestec dintre cele mai ciudate zorzoane. Tot felul de pene flutură deasupra inelului ce-i înconjoară capul, un cerculeț cu labe de leu îi înconjoară gâtul. Felurite decorațiuni din cozi de vacă se leagă pe brațe și piept, ca supliment la fâșia îngustă de piele de leopard și mănunchiul de cozi de genetă care-i acoperă goliciuma în față și în spate. Numeroase mănunchiuri de cornuri de capră înnegrite cu fumul din coliba sa și diferite coșulețe țesute din iarbă și mănunchiuri de pachetele din zdrențe, înnegrite de murdărie, conținând ciudatele sale combinații de remedii și farmece, sunt înșirate pe fiecare punct vizibil în jurul gâtului, al umerilor și al corpului. Un marsupiu lung, care-i ține cutia de tutun, făcută din pielea întreagă a unui vițel nenăscut, atârână de mâna stângă, iar în cealaltă își poartă bățul lung pentru deplasare ori câteva bețe robuste.”

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

They have huge heads, pop eyes, beaks well suited to
plunder,
White-hued plumage and claws like hooks.
At night they fly in search of children unweaned,
plundering cradles and mutilating the bodies.
People say they pick at the milk-fed flesh with their
beaks
And drink the blood 'til their gullets are full.
They have the name of screech owls, a name they get
From the terrible way they screech at night.
Whether they're birds from birth, or whether that
happens by magic
when a gypsy turns crones into winged creatures.
(Ovid, 1995, II, pp. 130-141)³⁰

Asemănările dintre *striga* și vrăjitori sunt evidente în descrierea lui Ovidiu a acestei *magascops asio*. Amândoi duc vieți nocturne răpesc copii, le pradă carnea și sunt însetați de sânge. De fapt, descrierea lui Ovidiu scoate în evidență ideea primordială a vrăjitorului ca hoț de copii gelos și răzbunător prezentă în miturile Lamiei și ale lui Lilith, ca să ne limităm doar la acestea. Lamia a fost forțată spre vrăjitorie când Hera i-a furat copiii după descoperirea relației sale cu Zeus. Ea devine în schimb hoț de copii, pe care-i ucide. Devine simbolul universal al mamei devoratoare, iar numele îi este derivat din grecescul *laimos* pentru gâtlej sau esofag. Pe de altă parte, Lilith a fost prima soție a lui Adam și prima luptătoare pentru drepturile femeii, căsătoria sa cu Adam destrămându-se pentru că refuzase poziția culcată atribuită îndeobște

³⁰ „...sunt păsări lacome, o specie înrudită cu harpiile/ Ce obișnuiau să lipsească gâtlejul lui Phineus de hrană/ Au capete mari, ochii bulbucăți, ciocuri de pradă/ Penajul albicios și gheare precum cârligele./ Noaptea zboară în căutare de copii neînțărcați, prădând leagăne și mutilând trupuri./ Oamenii spun că aleg cu ciocurile carnea hrănită cu lapte/ Și beau sângele până li se umplu gâtlejurile./ Se numesc striga, denumire pe care o primesc/ După înfricoșătorul țipăt nocturn./ Fie că sunt păsări din naștere, fie prin magie,/ când un țigan preschimbă babe în creaturi înaripate.”

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

femeii în relația sexuală. Reacția sa la cererea de a acorda poziție superioară în această situație a fost: „De ce trebuie să stau întinsă sub tine? Și eu am fost făcută din lut, prin urmare suntem egali.”. Când Adam a încercat s-o forțeze să se supună, ea a pronunțat numele magic al lui Dumnezeu și a dispărut în eter, lăsându-l pe Adam singur. S-a dus să trăiască printre demoni lascivi, lângă Marea Roșie, dând naștere la numeroase progenituri. A fost apoi admonestată prin ordin al lui Dumnezeu să se întoarcă la Adam și pedepsită pentru refuz prin moartea progeniturilor, pe care i-a devorat. Obiecția ei la porunca divină a fost că Dumnezeu i-a dat în grijă toți nou născuții și nu poate fi ucisă datorită acestei porunci mai înalte (Graves, 1963, p. 65).

Mitul lui Lilith are afinități cu cel al Lamiei și cu alte mituri asemănătoare despre furtul și devorarea copiilor. În etapele mai târzii de dezvoltare a mitului, numele Lamia și Lilith sunt folosite ca sperietoare, spre a obține supunere din partea copiilor. Mitul lui Lilith și al Lamiei a îmbogățit vocabularul multor limbi, prin împrumutarea numelor acestora de către alte eroine implicate în magie; astfel cuvintele au dobândit semnificații mai largi. Potrivit volumului *De praestigii daemonum* semnat de Joannis Wieranno (John Weyer), cuvântul *lamia* pentru bufnița corb de noapte ori bufnița cu urechi lungi este echivalentul ebraicului *lilith* derivat din *lail* (noapte) pentru că zboară noaptea ca o vrăjitoare tipică (Weyer, 1991, pp. 165-166).

Ospățul vrăjitorilor cu carne de om este o reminiscență a canibalismului vârcolacului. Unii vrăjitori au capacitatea de a-și schimba înfățișarea și a deveni animale, ca în cazul vârcolacilor (licantropi sau oameni lup) care se spune că au primit boala numită *lupus insanum* sau nebunia lupului. Au existat două tulpini de credințe despre transformarea oamenilor în vârcolaci. Mai întâi, vârcolacul a fost infectat fără voia sa cu „febra

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

lupului” de ochiul rău al unei vrăjitoare și condus la punctul maxim de năvălire în păduri, unde dobândește gheare și o haină păroasă urmată de obiceiuri ale lupilor de a ataca ființe umane și animale spre a le bea sângele. În al doilea rând, ființelor umane li se acordă capacitatea de a se transforma după dorință într-o ființă cu caracteristici de lup, postură în care execută actele negative menționate mai sus, adică hrănirea cu oameni și animale. Transformarea în vârcolac are legătură cu luna plină. În Rusia, vârcolacul este cunoscut ca *oborot* însemnând „cel transformat” și se crede că o ființă umană se poate transforma într-un vârcolac prin înfigerea unui cuțit de cupru într-un copac doborât după ce te-ai învârtit de trei ori în jurul său ca șamanii, repetând următoarea incantație:

On the sea, on the ocean, on the island, on Bujan,
On the empty pasture gleams the moon, on an ashstock
lying
In a green wood, in a gloomy vale.
Toward the stock wandereth a shaggy wolf,
Horned cattle seeking for his sharp white fangs;
But the wolf enters not the forest,
But the wolf dives not into the shadowy vale,
Moon, moon, gold-horned moon,
Check the flight of bullets, blunt the hunters' knives
Break the shepherds' cudgels,
Cast wild fear upon all cattle,
On men, on all creeping things,
That they may not rend his warm skin!
My word is binding, more binding than sleep,
More binding than the promise of a hero.
(Baring-Gould, 1995, p. 117)³¹

³¹ „Pe mare, pe ocean, pe insula lui Bujan,/ Pe pășunea goală strălucește luna,
stând pe un frasin/ Într-o pădure verde, într-o vale întunecoasă./ Către
buștean se îndreaptă un lup lățos/ Căutând vite cornute pentru colții lui albi,
ascuți;/ Dar lupul nu intră în pădure,/ El nu se scufundă în valed umbroasă,/

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

După intonarea acestei incantații, trebuie să sari de trei ori peste copac și apoi să alergi în pădure, pentru că te vei fi transformat deja în lup. În contextul sud-african, se poate cita cazul lui Elifaso Msomi a cărui nebunie sălbatică a provocat moartea a cincisprezece oameni într-o scurtă perioadă de timp. Msomi, care spunea că este posedat de *Tokoloshe* (un animal familiar), a evadat de două ori din închisoare înainte de a fi condamnat la moarte (Steiger, 1999, p. 198).

În concluzie, putem sublinia că în analiza finală distincția făcută de credința populară tradițională în multe culturi între magician și înțelept este fragilă și că magia a fost considerată vreme îndelungată drept un corolar al învățării. Toți oamenii învățați erau considerați magicieni, cu toate că, dimpotrivă, nu toți magicienii au fost oameni învățați.

References:

Acronis et Porphyriionis. Commentarii in Q Horatium Flaccum. (1966). Edidit Ferdinandus Havthal, Amsterdam; Verlag P. Schippers N.V. In *Epode*, 8:18. (First Edition Berolini, Sumptibus Juvlii Springeri, MDCCCLXIV).

Anderson, Gr. (1994). *Sage, Saint and Sophist: Holy Men and His Associates in the Early Roman Empire.* London and New York: Routledge.

Appel, W. (1976). „The Myth of *Jettatura*”. In *The Evil Eye.* New York: Columbia University Press.

Lună, lună, lună cu coarne de aur,/ Verifică zborul gloanțelor, ascute cuțitele vânătorilor,/ Rupe ciomegele păstorilor,/ Aruncă frică sălbatică peste toate vitele,/ Asupra oamenilor, asupra tuturor târâtoarelor,/ Să nu-i poată sfâșia pielea cea caldă!/ Cuvântul meu leagă, leagă mai tare ca somnul,/ Leagă mai tare decât jurământul eroului.”

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

Apollinaire, G. (1921). *L'enchanteur pourrissant, suivi de Les mamelles de Tirésias et de Couleur de temps* [The Rotting Enchanter, followed by The Breasts of Tiresias and by Colour of Time], Paris: Gallimard, Nrf.

Baring-Gould, S. (1995). *The Book of the Werewolves*, Guernsey: Studio Editions. (First Edition, London Smith, Elder & Co., 1865).

Bergland, A.-I. (1976). *Zulu Thought-Patterns*, London: C Hurst, Claremont, Cape.

Brav, A. (1981). „Evil Eye Among the Hebrews”. In Dundes, A. (ed.). *The Evil Eye: A folklore Casebook*, New York & London: Garland Publishing, In.

Bryant, A.T. (1966). *Zulu Medicine and Medicine-Men*, Cape Town: Centaur Publishers.

Caerwyn Williams J. E. & Ford, P. K. (1992). *The Irish Literary Tradition*, Cardiff: University of Wales and Belmont and Massachusetts, Ford & Bailie.

Campbell, J. (1972). *The Hero With A Thousand Faces*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Comparetti, D. (1895). *Vergil in the Middle Ages*. London: Swan Sonnenschen and Co., New York: Macmillan and Co.

Contenau, Dr G. (1947). *La magie chez les Assyriens et les Babyloniens* [Assyrian and Babylonian Magic], Paris: Payot.

Dumézil, G. (1939). *Mythes et dieux des Germains* [Myths and Gods of the Germans]. Paris: Gallimard.

Dumézil, G. (1940). *Mitra-Varuna*, Paris: Gallimard.

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

Dumézil, G. (1973). *Gods of the Ancient Northmen*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.

Eliade, M. (1962). *Images and Symbols, Studies in Religious Symbolism*. London: Havrill Press.

Elworthy, Fr. Th. (1958). *The Evil Eye: The Origins and Practises of Superstition*. New York: The Julian Press (First published in London, John Murray, 1895).

Fabre-Vassas, Cl. (1994). *La bête singulière: Les juifs, les chrétiens et le cochon [The Singular Beast: The Jews, the Christians and the Pig]*, Paris: Gallimard.

Graves, R. & Patai R. (1963). *Hebrew Myths: The Book of Genesis*. London: Cassell.

Jevons, F.B. (1908). „Graeco-Italian Magic”. In Marett, R.R. (ed.) *Anthropology and the Classics. Six Lectures Delivered before the University of Oxford*, Oxford: The Clarendon Press.

Le Livre d'Artus: The Vulgate version of the Arthurian Romances (1916). Edited from manuscripts in the British Museum by H Oskar Sommer. Washington: The Carnegie Institution of Washington Publications, Number 74.

Kluckhohn, Cl. (1944). *Navaho Witchcraft*. Boston: Beacon Press.

Krappe, A. H. (1973). *Balor With The Evil Eye; Studies in Celtic and French Literature*, Darby: P A, Norwood Editions, (First Edition, 1927).

Kugel, J.L. (1990). „Poets and Prophets”. In Kugel, J.L. (ed.). *Poetry And Prophecy: The Beginning Of A Literary Tradition*, Ithaca and London: Cornell University Press.

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

Ovid (1995). *Ovid's Fasti: Roman Holidays*. Translated with Notes and Introduction by Betty Rose Nagle. Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press.

Rank, O. (1964). *The Myth of the Birth of the Hero: a Psychological Interpretation of Mythology*. Random House.

Runciman, St. (1975). *A History of the First Bulgarian Empire*. London: G. Bell and Sons.
(First published in 1930).

Trout, L. (1975). *The Evil Eye: A Collection of Superstitions and Strange Happenings*, N.Y., Toronto, London, Auckland, Sydney, Tokyo: Scholastic Book Services.

Scott, R. (1964). *The Discoverie of Witchcraft*. Arundel: Centaur Press.

Shakespeare, W. (1921). *Visul unei nopți de vară*. [A *Midsummer's Night Dream*]. Traducere de George Topîrceanu. Iași: Viața Românească.

Shakespeare, W. (1958a). *A Midsummer's Night Dream, The Complete Works of Shakespeare*. London, N.Y., Sydney, Toronto: Spring Books.

Shakespeare, W. (1958b). *The Merchant of Venice, in The Complete Works of Shakespeare*. London, N.Y., Sydney, Toronto: Spring Books.

Shakespeare, W. (1958c). *Macbeth, in The Complete Works of Shakespeare*. London, N.Y., Sydney, Toronto: Spring Books.

Shakespeare, W. (1923). *Negustorul din Veneția*. [The *Merchant of Venice*]. Traducere de Adolphe Stern. București: Cultura Națională.

Shakespeare, W. (1973). *As You Like It*. in *The Complete Works of Shakespeare II*. London: Heinemann.

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

Spargo, J. (1934). *Virgil the Necromancer. Studies in Virgilian Legends*. Cambridge: Harvard University Press.

Steiger, B. (1999). *The Werewolf Book: The Encyclopedia of Shape-Shifting Beings*. Foreword by Dr Franklin Ruehl. Canton: The Visible Ink Press.

Stephens, J. (1967). *The Crock of Gold*. New York: The Mamillan Company.

Sydney, Ph. (Sir). (1973). „Astrophel and Stella”. In *The Literature of Renaissance England*. Hollander, J. and Kermode, F. (eds). N.Y., London, Toronto: Oxford University Press.

Tupet, A.-M. (1976). *La magie dans la poésie latine. Des origines à la fin d'Auguste* [*Magic in Latin Poetry. From the Origins to the End of Augustus*], Tome I. Paris: Les Belles Lettres.

The Poems of Vergil (1946). Translated in English Verse by James Rhoades, Geoffrey Cumberledge. London, N.Y., London, Toronto: Oxford University Press.

Vergiliu (1967). *Bucolice. Georgice* [*Georgics. Bucolics*]. Traducere și prezentări, Teodor Naum. București: Editura pentru Literatură Universală.

Walter, Ph. (2000). *Merlin ou le savoir du monde* [*Merlin or the Knowledge of the World*]. Paris: Imago.

Walcot, P. (1978). *Envy and the Greeks: A Study of Human Behaviour*. Warminster: Aris and Phillips.

Weyer, J. (1991). *De Praestigiis Daemonorum. Witches, Devils and Doctors in the Renaissance*. Binghamton, N.Y.: Medieval and Renaissance Texts and Studies.

REALISMUL MAGIC ÎN LITERATURĂ

Wickwar, J. W. (1925). *Witchcraft and The Black Art: A Book Dealing With Psychology And Folklore of Witches*. London: Herbert Jenkins Limited.

~~~~~

Professor dr. Sibusiso Hyacinth MADONDO, University of South Africa. Born in Ladysmith, in the province of South Africa, Professor Sibusiso Hyacinth Madondo obtained a BA degree from the University of Natal (Howard College), specializing in English, French and Spanish Literatures. He was awarded a French government scholarship to study in France, where he obtained a Master's degree from the University of Paris III (La Sorbonne Nouvelle), DEA and Doctorat de Lettres Modernes from the University of Paris IV (Paris-Sorbonne) specializing on the Medieval romancer, Chrétien de Troyes. He is also involved in the study of comparative mythology and he is the chairman of the Myth Study Group which he founded in 2006. He was the founding editor of the journal, *Trictrac: Journal of World Mythology and Folklore*. He has collaborated with many centers of research and has lectured in the following countries: Germany, England, Wales, France, Réunion Island, Japan, Romania, Iceland, Australia and New Zealand. He is the Emeritus Professor from the University of South Africa (Unisa).